

VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS
HUMANITARINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
ISTORIJOS KATEDRA

Sigita Kupscytė

**XX a. 7-ojo dešimtmečio Amerikos lietuvių studentija:
žvilgsnis į „klausiančiosios kartos“veidą**

REFERATAS

Vadovas: prof. habil. dr. Egidijus Aleksandravičius

Kaunas, 2012

TURINYS

IVADAS	3
I. KARTŲ KONFLIKTAS	5
1.1 1940-ųjų kartos pozicija.....	5
2.2 Vyresniosios kartos pozicija.	7
II. 1940-ŪJŲ KARTA IR LIETUVYBĖ	11
2.1 Tolsmas nuo lietuviškumo	11
2.2 LSS vaidmuo 1940-ųjų generacijoje.....	12
2.3 Tapatumo paieškos.....	15
2.3.1 A. Mickevičiaus ir L. Mockūno pokalbis su Aleksandru Česnavičiumi.	17
IŠVADOS	20
ŠALTINIŲ IR LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	21

IVADAS

Vytautas Kavolis yra pasakęs *“Ideologijos išsklaido žmones pagal sąmoningai suformuotus principus, generacija juos suriša pagal bendrą pergyvenimo psichologiją. Tikima skirtingai pagal savo ideologiją, bet pergyvenama kartu su savąja generacija”*¹. Savęs pajautimas dalimi grupės apibrėžtos tam tikro laikmečio ir bendrų aplinkybių gali turėti stiprią itaką individo vertybių, pasaulėvaizdžio formavime. Vytautas Kavolis 1940-ųjų generaciją pavadino “klausiančiąja karta”, kadangi tai buvo žmonės, kurie labai stipriai savyje jautė dviejų kultūrų susidurimą, ir vien jau tai galėjo būti gausybės klausimų priežastimi. Kartai priskiriami asmenys gimę apie 1940 metus iki 1950-ųjų metų. Kai kurie šios generacijos atstovai dar turėjo tiesioginį kontaktą su Lietuva, kai kurie jau nebe - gimė DP stovykluose ar kitur. Bet jie atėjo į šį pasaulį laike, kuriame viltys dėl Lietuvos laisvės buvo pakilime, kai darbas dėl tėvynės atrodė pagrįsta gyvenimo prasmė, todėl neišvengiamai patyrė šias nuotaikas, ir galėjo stipriai pajauti lietuviškumą iš tėvų. Septintajame dešimtmetyje ši karta užpildė studentijos gretas. Būtent tuomet taip stipriai vykstant žmogaus sąmonėjimo, asmenybės formavimosi procesui, iškyla didžiausios dilemos. Jeigu 6-ajame dešimtmetyje lietuviai, atvykę į JAV, rūpinosi savo gerbūvio sukūrimu, dominavo patriotinės nuotaikos, ir dėl lietuviybės klausimų nekildavo, tai 7-asis dešimtmėtis atnešė permainingą laiką. Jaunimui imponavo amerikietiška kultūra, lietuviybė, kokią ją skiepijo tėvai, prarado savo aktualumą, reikėjo iš naujo atrasti ryšį su tolima Lietuva. Bandant pažvelgti į 1940-ųjų metų kartos (7dešimt. studentijos) veidą, paliesime kartų konflikto temą, bandysime atrasti atsakymus į klausimus: Koks buvo generacijos santykis su lietuviybę? Kaip buvo ieškoma savo tapatumo?

Darbo tikslas: atskleisti 1940-ųjų metų lietuvių generacijos veidą, išryškinant kartų konfliktą, tolsmo nuo lietuviškumo momentą, tapatumo paieškas.

Darbo uždaviniai:

1. Išryškinti kartų konfliktą, atskleidžiant tiek vyresniųjų kartos, tiek 1940-ųjų metų generacijos pozicijas.
2. Įvardinti 1940-ųjų generacijos piežastys lėmusias tolsmą nuo lietuviybės.
3. Atksleisti 1940-ųjų kartos bandymus atrasti save santykyje su Lietuva.

¹ V. Kavolis, Generacijų tikrovė, *Nepriklausomųjų kelias: publicistikos straipsniai (1951-1965)*, Versus Aureus, 2006, p. 75.

Darbo chronologiniai rėmai: XX a. 7 dešimtmetis, 1940-ųjų generacija užpildo akademinio jaunimo gretas.

Literatūra ir šaltiniai:

Istoriografijoje tema nėra išsamiai ištirta. Rašant darbą buvo remtasi straipsniais publikuotais “Studentų gairėse”, žurnale “Aidai”, mažiau “Metmenyse”. Naudingas buvo Vytauto Kavolio straipsnių rinkinys “Nepriklausomųjų kelias”². Rinkinyje yra gausu straipsnių, kuriuose daug dėmesio skirta svarstymams apie jaunąją kartą, jos santykį su Lietuva, kartos konflikto temai.

Artimi nagrinėjami temai yra intelektualinės egzilio istorijos seminaro studentės Rasos Varsackytės darbas “*Generacijų santykiai intelektualinėje egzilio istorijoje*”³, kuriame analizuojama bendrai kartų konflikto tema. Taip pat Dianos Raudonytės darbas “*Intelektualinės lietuvių studentų išeivijoje organizavimosi problemos: Lietuvių studentų sąjunga XX a. 6-7 dešimtmečiuose*”⁴, kuriame kalbama apie Lietuvių Studentų Sąjungą, darbe taip pat skirta dėmesio ir generacijos identiteto ieškojimams. Pastarosios darbas tik švelniai prisiliečia prie 7-ojo dešimtmečio studentijos generacijos tapatybės ieškojimų, tačiau nesiūlo išsamaus tyrimo.

Šis referatas puikiai papildys minėtus ankstesnius intelektualinės egzilio istorijos seminaro tekstus, padės labiau išryškinti 7-ojo dešimt. kartos bruožus, taip pat pasiūlys kiek kitokių interpretacijų.

² V. Kavolis, *Nepriklausomųjų kelias: publicistikos straipsniai (1951-1963)*, Versus Aureus: 2006.

³ http://www.iseivijosinstitutas.lt/var/uploads/file/2001_R_Varsackyte_Generaciju%20santykiai%20intelektualineje%20egzilio%20istorijoje.pdf [žiūrėta: 2012 05 01]

⁴ http://www.iseivijosinstitutas.lt/var/uploads/file/Dianos_Raudonytes_2009.pdf [žiūrėta: 2012 05 01]

I. KARTŲ KONFLIKTAS

1.1 1940-ųjų kartos pozicija

Kartų konflikto tema aktuali visais laikais. XX a. 7-ojo dešimtmečio išeivijos gyvenime tai karštų diskusijų tema tiek studentiškoje, tiek vyresniosios kartos aplinkoje. Abiejų pusių buvo puikiai suvokta, kad konfliktas yra duotybė, neišvengiamas gyvenimo tarpsnis. Vytautas Kavolis teigė: *“Rūpintis reikia ne kai jaunimas sukyla, bet kai jokios kartų dvikovos nėra”*⁵. Visgi išeivijoje šis konfliktas buvo aštresnis nei paprastai, kadangi susidūrė per daug skirtingos pusės. Norint kuo geriau perteikti įtampą kilusią tarp kartų būtina pažvelgti į abi pozicijas.

Kazio Almeno ištraukoje iš *“Keturių generacijų”*, jaunojo studento Stasio Rutkausko kalbėjimas apie savo tėvą atspindi vieną iš generacijoje vyravusių nuomonių apie vyresnius: *“Stasys: apie mano tėvą nori išgirsti? O čia tai rūšis sutvėrimo, kuri tikrai atrodo su brontozaurais turėjo išnykti! [...] Bet kas keisčiausia, kad jis toli gražu nevienintelis. Ta visa senių gauja tokia! [...] Visas pasaulis aplink juos jiems visai neegzistuoja. Nieko jie nemato...nieko... Ką sakysi, ką darysi yra pilnas nulis. Ta jų sena plokštelė trata toliau nei gaidos nepakeitusi.”*⁶. Iš tiesų, nepaneigsime, kad jaunieji iš dalies taip ir matė vyresniąją generaciją. Tik, žinoma, taip tiesmukai, kaip šis personažas, savo minčių nereiškė. Vyresniųjų generacijos uždarumas, atotrūkis nuo realaus supančio pasaulio jaunajai kartai buvo svetimas būvis ir stipriai kritikuotinas. Aiškiai išsiskyrė du skirtingi poliai: tai jaunųjų lietuvių pasaulis, kuriame vis dar saugomas lietuvybės krislas, bet kartu įsiskverbusios amerikietiško gyvenimo nuotaikos ir senųjų lietuvių susikurta Lietuva Amerikoje su griežtomis tautinėmis taisyklėmis, vertybėmis ir ateities misija numatyta vaikams. Jaunuoliai susidūrė su griežta konservatoriška vyresniųjų pozicija, kuri siekė diktuoti. A. Maceina, remdamasis J. Ortego mintimis, savo knygoje *„Asmuo ir istorija“* kalba apie krizės laikmečiu pasireiškiantį veidmainiškumą, netikrumą. Išsakoma mintis, kad žmogaus būvis negalėdamas pakelti tuštumos griebiasi to, kas atrodo didvyriška (deja iš tikrųjų nėra), arba ugdo savy pyktį, kerštą dėl savo padėties tuštybės⁷. Šitokią diagnozę galima įžvelgti vyresniojoje kartoje, kuri savo herojišką misiją bandė perduoti vaikams. O jiems sekti vyresniaisiais – tai save paaukoti, nes jų pasaulis, jaunųjų akimis primena

⁵ V. Kavolis, *Studentiškos veiklos perspektyvos, Nepriklausomųjų kelias ...*, p. 33.

⁶ K. Almenas, *Ponas Rutkauskas (ištrauka iš “Keturių Generacijų”)*, *Studentų gairės*, Nr. 4, 1961, p. 64.

⁷ A. Maceina, *Asmuo ir istorija*, Chicago, 1981, p. 3.

Platono olos surakintų žmonių gyvenimą. Vyresnieji tikintys “šešėliu pasauliu”, mano, kad daiktų atspindžiai yra tikrieji daiktai. Pergyventas skausmas dėl savo gyvenimo Lietuvoje praradimo juos surakino, kaip žmones Platono sukurtoje oloje kaustė grandinės neleidusios jiems nei pajudėti, nei pasukti galvų. Jie susikūrė Lietuvą svetur – tikrosios Lietuvos šešėlį, ir jame gyveno. Jaunoji karta, nepatyrusi tokio dramatinio lūžio, galėjo laisvai judėti, stebėti, jie nebuvo suvaržyti iš vidaus. Todėl matė realybę, kurioje gyvena. Tėvų pasaulis jiems buvo per mažas, per tvankus, ir svarbiausia atrodė dirbtinis.⁸

V. Kavolis labai vaizdžiai apibūdino lietuvių bendruomenės sustingusį gyvenimą ir studentijos vietą jame: ”*Dabar studentija pasyvesnė, todėl kad visuomeninis gyvenimas nusenęs, išsisėmęs, jina palikta stovinčios kūdros pakrašty*”⁹. Tad visai suprantama kad rūgstantis stovinčios kūdros vanduo jaunam žmogui norinčiam daugiau nesuvaržytos laisvės judesiui, kūrybai – maudynėms nevilioja. V. Kavolis šaltakraujiškai konstatuoja, kad tai vyresniosios kartos defetizmas, neįgalus pritraukti to kas jauna ir ryžtinga¹⁰. Jaunimas nebemato perspektyvų savo lietuviškumui realizuoti, todėl apskritai ima abejoti jo verte – teigė Tomas Remeikis¹¹.

Abejonė lietuviškumu, vyresniosios kartos darbų prasme, jų konservatizmas ir kategoriškumas lėmė didėjantį atstumą tarp kartų. Nepasitikėjimas vyresniaisiais, jų veiklos logiškumu, jų deklaruojamų vertybių tikrumu matomas 1967 metais Baltimorėje įvykusio Lietuvių Studentų sąjungos (LSS) suvažiavime, kuriame iškeltas vyresniąją kartą provokuojantis klausimas – “Ar išeivijai reikalinga Lietuva?”. Atsakymas žinoma aiškus, tačiau klausimas tarsi pasipiktinimas, “kad vyresnioji generacija yra praradusi Lietuvos realumo pajutimą”¹². Jaunieji abejoja dėl vyresniųjų karštai deklaruojamos meilės Lietuvai, tikrajai tėvynei, o ne tai, kurią susikūrė Amerikoje Market parke. Tokias jų mintis sukėlė vyresniųjų “atšiauri laikysena” į užsimezgantį bendravimą su Lietuva: atvykstančiais lietuviais, bei išvykstančiais į Lietuvą¹³.

Iš vyresniųjų labiausiai trūko supratimo, nuoširdumo, pagarbos proto analizei, kritiškam galvojimui ir moksliniam tyrinėjimui - teigė 1940-ųjų kartos atstovas Mykolas Drunga “Metmenyse”¹⁴. Kęstučio Pauliaus Žygo nuomonė buvo tokia pat, jis išreiškė 1940-ųjų kartos

⁸ Dirbtinų daiktų šešėliai, *Studentų gairės*, Nr.2(3), 1960, p. 3.

⁹ V. Kavolis, Generacijos identiteto ieškojimas, *Nepriklausomųjų kelias ...*, p. 25.

¹⁰ Ten pat, p. 25.

¹¹ V. Gegevičiūtė, Lietuviškoji studentija išeivijoje: empirinis studentijos veidas, *Studentų gairės*, Nr. 4, 1961, p. 46.

¹² M. Drunga, Studentų suvažiavimas ir radikali lietuvybė, *Metmenys*, Nr. 15, 1968, p. 188

¹³ Ten pat, p. 188.

¹⁴ Keturiasdešimtųjų metų karta: mažumos grupė ar atsinaujinimo sąjūdis?, *Metmenys*, Nr. 11, 1962, p. 203.

tolerancijos iš vyresniųjų pusės ilgesį¹⁵. Jaunajai kartai būdingas tolerantiškas charakteris, o tėvų antagonizmas kėlė neigiamus vertinimus ir tik didino kartų atskirtį.

Bendrai žvelgiant į generacijų santykį, vyresnieji visuomet užima konservatorių vaidmenį, jaunieji – inovatorių. Kalbant V. Kavolio žodžiais, jei jaunoji karta per daug vyresniųjų indoktrinizuota, ji gali būti nebeigali atlikti savo inovatorišką vaidmenį. Kitaip tariant: *”Per daug tobulas jaunosios kartos prijaukinimas, padaro ją impotentišką savajam įnašui”*¹⁶. Tad jaunesnieji vengė tokios impotentiškos būsenos. O didesnis spaudimas gimdė adekvatų pasipriešinimą.

2.1 Vyresniosios kartos pozicija

Vyresnioji karta matydama nuo lietuviybės taip stipriai tolstanti savo jaunimą, žinoma, gerokai susirūpino lietuviškų darbų tęstinumu, potencialio netekimu. Jokia bendruomenė negali egzistuoti be narių atsinaujinimo, jaunosios kartos įsijungimo. Tad jaunimo atsiskyrimas buvo vyresniesiems gyvybiškai svarbus reikalas. Vis mažėjantis lietuvių aktyvumas, išryškėja per paprasčiausius lietuvių bendruomenės ar akademinio jaunimo susibūrimus: *”Kai, sakysim, į koki posėdį akademiniam jaunimui atstovauti ateina kartais jau gerokai pagyvenę žmonės”*¹⁷. Matant tokį abejingumą, nenuostabu, kad jaunimo reikalai atsistojo “pirmaeilių rūpesčių eilėje”¹⁸. Lietuvių bendruomenės pradėjo intensyviai svarstyti jaunimo klausimą, kuris buvo diskutuojamas suvažiavimų metu, plačiai aptariamasis spaudoje. Vyresniųjų tarpe pasigirdo įvairios nuomonės: vienos nuosaikios, kitos pakankamai radikalios.

Amerikietiška kultūra buvo laikoma svarbiausia nutautėjimo priežastimi. Amerikos jaunimas apibūdinamas, kaip egoistiškas, pragmatiškas, stipriai nutolęs nuo idėjinių dalykų¹⁹. O tokios amerikiečių jaunuolių vertybės, vyresniųjų vertinimu, neišvengiamai persiduoda ir lietuviams. Persiduoda ne tik žvelgiant į individo vertybinių skalės konstravimą, bet jų itaka matoma paprasčiausiame kalbų mokėjime. Septintajame dešimtmetyje vis daugėjo jaunosios

¹⁵ Ten pat, p. 206

¹⁶ V. Kavolis, Generacijų santykis, *Nepriklausomybės kelias...*, p. 71-72

¹⁷ Jaunimo problemos, *Aidai*, Nr.2(147), 1962, p. 91.

¹⁸ Ten pat, p. 91.

¹⁹ Ten pat, p. 93.

lietuvių kartos atstovų, kurie sunkiai kalba lietuviškai. J. Grinius nuogastavo, kad *“lietuviai šviesuoliai kalbų atžvilgiu eina į tokį stovį, kaip gryniesi amerikiečiai, kurie dėl svetimų kalbų nemokėjimo (ir tuo pačiu dėl svetimų tautų ir jų kultūrų nepažinimo) [...] yra pridareę nesusaičiuojamų nuostolių savo kraštui ir visam laisvajam pasauliui...”*²⁰. Jis klausia: *“Ar jaunieji lietuviai staigiai pradėjo išsigimti (pasidarė labai negabūs), kad jie nebepajėgia nei dviejų kalbų išmokti? Ar jie ir jų tėvai nustojo vertybių nuovokos ir užmiršo, kad kalbų mokėjimas yra turtas, kurio negalima nupirkti už pinigus?”*²¹. Vyresnieji jautė turį pagrindo jaunimo prašyti dalyvauti tautinėje veikloje, tęsti jų darbus, kad jie nenuieitų užmarštin. Henrikas Nagys Jaunimo kongreso atidaryme kalbėjo: *“Jaunieji su pagrindu traukiasi nuo atgyvenusių fetišų ir muziejinių reminiscencijų. Su pagrindu bodisi atgyvenusių formų. Tačiau tėvai, o niekas kitas, išsaugojo juos karo sąmyšiuose ir, sunkiai dirbdami, dažnai ne savo darbą fabrikuose, išmoksline. Tėvų elgesys tad, kad jų vaikai išsaugotų tautinę tapatybę, yra suprantamas. Pateisinamas ir pagrįstas”*²².

Kaip svarbiausią priemonę nuo grėšiančio nutautėjimo buvo matoma butinybė jaunimą įtraukti į aktyvią bendrą veiklą²³. Tai darė VLIK'as, kuris bendravo su studentų organizacija, siekė jaunimą įtraukti savo gretas, finansiškai parėmė leidinį “Lituanus”²⁴. Remdamiesi sociologų atliktais tyrimais, kurie parodė, kad jaunimas linkęs identifikuotis su tėvais turinčiais aukštesnes profesines vietas, lietuviai kėlė ateities siekį kilti socialiniais laipteliais, arba ugdyti jaunime kitokią socialinių-moralinių vertybių sampratą. Vyresnieji matė, kad amerikietiškos nuotaikos kur kas paveikesnės, todėl suvokė, kad yra būtini racionalūs argumentai, kurie įtikintų jaunimą: *“kad [...] darbas lietuvių tautai reikšmingas, kad viltys dėl tautos likimo nežuvusios, kad kova ir aukos dėl jos nėra bergždžios”*²⁵. Taigi padaryta išvada - lietuviškame darbe jaunuolis turi matyti prasmę, gauti moralinį pasitenkinimą.

Kaip dar vienas veiksnys prisidėjęs prie lietuviškos įtakos silpimo jaunimui įvardinamas - autoritetų nebuvimas. V. Kavolis kalbėdamas apie generacijų bruožus, teigė, kad kiekviena generacija turi savo herojus, kurie formuoja jos veidą²⁶. Deja Lietuvių bendruomenėje buvo

²⁰ J. Grinius, Lietuviai studentai ir jų vyresnieji Jungtinės Amerikos Valstybėse, *Aidai*, 1962, Nr. 3 (148), p. 105-106.

²¹ Ten pat, p. 105.

²² H. Nagys, Jaunimo reikšmė tautoj ir išėivijoj, *Aidai*, Nr. 7 (192), 1966, p. 294.

²³ Ten pat, p. 94

²⁴ K. Mockus, Jaunimo problemos, *Aidai*, Nr.2 (147), 1962, p. 91.

²⁵ A. Zubras, Atramos beieškant, *Metmenys*, Nr. 13, 1967, p. 183.

²⁶ V. Kavolis, Generacijų tikrovė, *Nepriklausomųjų kelias...*, p. 74.

pasigesta asmenybių, kurios galėtų imponuoti jaunimui, būtų jam sektinu pavyzdžiu²⁷. Buvo pradėta ieškoti herojų, į kuriuos galėtų orientuotis jaunieji lietuvaičiai. Taip 7-ajame dešimtmetyje išeivių spaudoje iškilo tautinio lietuvių atgimimo lyderiai, rezistencinio pasipriešinimo veikėjai. Stasys Lozoraitis „Aiduose“ rašė: *“Pareiga dirbti Lietuvai yra sunki, tačiau garbinga. Ją vykdė Valančius, Kudirka, Basanavičius, šimtai knygnešių, tūkstančiai savanorių, ir galop dešimtys tūkstančių partizanų, kurie aštuoneris metus su ginklu rankoje kovojo...”*²⁸. V. Kavolis taip pat prisidėjo prie herojų gaivinimo su 1963 metais pasirodžiusia studija apie Vincą Kudirką²⁹. V. Kudirkos jaunystėje įvykęs nutolimas nuo lietuviybės, susižavėjimas aukštesne laikyta lenkų kultūra ir galiausiai įvykęs atsivertimas į lietuviškumą, bei jo palikti ryškūs pėdsakai tautos istorijoje, buvo puikus pavyzdys jaunesiems lietuvių išeiviams sekantiems amerikietišką kultūrą. A. J. Greimas sukritikuoja V. Kavolio bandymus tautos atgimimo laikotarpio veikėjus išprausti į kunigaikštiškus archetipus, juos verčiant didvyriais, pavyzdžiais didvyrių kultui puoselėti. Anot A. J. Greimo, tiek V. Kavolis, tiek „Metmenys“ siekia iš „tautos padaryti pozityvių darbuotojų tautą“³⁰. Visgi lietuvių herojų iškėlimas atrodo pakankamai subtilus lietuvinimo būdas, tai psichologinis kelias išsiskverbti į jaunuolį ir jį uždegti lietuvybei. Tačiau išlieka stipri abejonė, kiek praeities Lietuvos asmenybės galėjo inspiruoti jauną žmogų iš visiškai kito laikmečio.

Pasitaikydavo kur kas radikalesnių pažiūrų šalininkų, siekusių išlaikyti jaunimą lietuvišką. „Aiduose“ publikuotas Vaclovo Čižiūno straipsnis atskleidžia autoriaus drąstiškų priemonių planą, skirtą jaunimui apsaugoti nuo nutautėjimo. Jaunosios kartos pasyvų dalyvavimą lietuviškoje veikloje jis įvardino kaip visos išeivijos problemą: *“Mums rūpi, kad išeivijos lietuvių jaunimas išliktų lietuviškas ir kad jo lietuviškumas būtų kūrybingas ne menkiau už senosios kartos kūrybingumą. Čia, suprantama, kalbama apie tautinės kultūros kūrybą, be kurios joks tautinis išlikimas nėra įmanomas”*³¹. Jis tvirtina, kad *“Mūsų šauksmas “Išlik, ištesėk!” savajam jaunimui yra suprantamas ir pateisinamas, [...] kai esame mirtiname pavojuje gyvenančios ir dėl tautinės gyvybės kovojančios tautos dalimi”*³². Anot žodžių autoriaus, atsakomybė dėl gerinimo santykių su jaunimu krenta Pasaulio Lietuvių Bendruomenei (PLB) ir Lietuvių

²⁷ V. P. Vygantas, *Individas vertybių sankryžoje*, Dienos tarp dangoraižių, jubiliejinis leidinys, Chicago, 1957, p. 20

²⁸ S. Lozoraitis Jr., *Žvilgsnis į pavergtąją Lietuvą, Aidai*, Nr.7 (192), 1966, p.318.

²⁹ V. Kavolis, „Žmogaus genezė“, psichologinė Vinco kudirkos studija, Chicago, 1963.

³⁰ A. J. Greimas, *Kasdieniško gyvenimo heroizmas, Metmenys*, Nr.8, 1969, p. 135.

³¹ V. Čižiūnas, *Jaunimo problema lietuviškoje išeivijoje, Aidai*, Nr. 1 (186), 1966, p. 1.

³² Ten pat, p. 1.

bendruomenėms (LB). Kaip priemonė neleisti nutautėti jaunimui buvo įvardyta - apylinkių lietuvių kartotekų sudarymas. Kartotekos, anot V. Čižiūno, leistų stebėti jaunimo skaičiaus augimą, mokymosi sritis, rezultatus, profesinį darbą, aktyvumą lietuviškoje veikloje. Taip pat leistų pamatyti gabius jaunuolius, kuriems galėtų būti teikiama moralinė, teisinė ar finansinė parama³³. Kitas svarbus punktas, tai finansinė parama jaunimo organizacijoms, spaudai. Akcentuojamas rūpinimasis, kad jaunuoliai sulaukė pilnamestytės įrašytų į LB apylinkės narių sąrašą³⁴.

Vyresnieji neigiamai vertino jaunosios kartos pasyvumą, amerikietiškos kultūros perimamumą. Tačiau jie suprato, kad išorės įtaką yra neišvengiama, todėl norint pritraukti jaunos lietuvius yra būtina, kad jie jaustų motyvaciją, veiklos pagrįstumą, darbų apčiuopiamą naudą. Tokios mintys turėjo vesti prie vyresniųjų kartos veiklos atsinaujinimo. Visgi buvo ir radikalių pažiūrų atstovų, kurie siūlė griežtesnius metodus jaunimui kontroliuoti, kad šis neatitoltų nuo lietuviškos bendruomenės.

³³ Ten pat, p. 4.

³⁴ Ten pat, p. 4

II. 1940-ŪJŪ KARTA IR LIETUVYBĖ

2.1 Tolsmas nuo lietuviškumo

Bandant suprasti 1940-ųjų metų kartos lietuvių santykį su Lietuva (lietuvybe), reikia pabrėžti, kad jaunoji karta nebuvo vienalytė. Remiantis V. Vyganto skirstymu, buvo trys tipai jaunuolių: pirmasis - tie, kurie sąmoningai atsiriboję nuo lietuviškos veiklos, nes nematantys joje prasmės, realios naudos. Dažniau pasitaikantys antrasis tipas - tai lietuviškai veiklai atsidavę jaunuoliai. Ir dominuojantis trečiasis tipas – tai paviršutiniškai besidomintys tiek lietuviškais, tiek amerikietiškais reikalais³⁵. Toks skirstymas, matant tarp jaunimo sklandžiusias nuotaikas, atrodo logiškas. Apie paskutiniosios pasyvios grupės dominavimą, galima būtų diskutuoti daugiausiai. V. Vyganto minėtą „paviršutišnikumą“ būtų galima teisinti šiais Kęstučio Pauliaus Žygo žodžiais: *“Nenorėdami vyresniųjų pykinti – pasirinkom tylėti ir neužgauti. Dabartinis tylėjimo, neužgavimo elgesys yra mūsų autentiškas santykiavimas su lietuvių visuomene. Galėtų būti daug blogiau. Pavyzdžiui, galėtume meluoti – pareikšdami ne savo nuomones, kaip savas”*³⁶. Tolsmo nuo lietuviybės momentas yra neatsiejamas nuo užaštrėjusio vyresniųjų ir jaunesniųjų kartų konflikto (tai ir priežastis, ir pasekmė). Tad šį procesą paaikškina tie patys veiksniai.

Jaunajai kartai Lietuva buvo vaikystės pasakų šalis, esanti už jūrų marių, per tėvų pasakojimus sukurta vaikų galvose. Tačiau vaikystei pasibaigus tikėjimas pasakomis paliekamas praeity. Atsiranda aiški riba tarp pasakos ir realybės, o realybe yra ta aplinka, kurioje gyvenama, kurios vien tik savo norais, kaip „Studentų gairėse“ teigė Ina Užgirienė, nepakeisi. Tad taikymasis prie supančios aplinkos yra neišvengiamas, nes „žmogaus psichika reikalauja ryšio su realybe, kurioje jie gyvena“³⁷. Prisitaikymo būtinybė akivaizdi, tuo labiau, kad nežinia kokia bus ateitis, ir kada „pasakų kraštas“ - Lietuva - bus laisvas. Jaunieji neturėjo savo pačių susikurtos praeities vizijos apie Lietuvą, tėvų vizijomis gyventi būtų buvę absurdišką, o savo dabartį aukoti neapibrėžtai ateities vilčiai irgi atrodo beprasmiška. Tuo labiau, kad viziją, kurią jaunoji karta susikūrė iš tėvų pasakojimų apie gyvenimą Lietuvoje, užsimezgas ryšiams su

³⁵ V. P. Vygantas, Individas vertybių sankryžoje, *Dienos tarp dangoraižių*, studentijos jubiliejinis leidinys, Chicago, 1957, p. 16.

³⁶ Keturiasdešimtųjų metų karta: mažumos grupė ar atsinaujinimo sąjūdis?, *Metmenys*, Nr. 11, 1966, p. 207.

³⁷ I. Užgirienė, Šiandieninė Lietuvių studentijos kryptis, *Studentų gairės*, Nr.1, 1959, p. 14.

kraštu, vykstant pirmiesiems laiškų pasikeitimams pasirodė neatitinkanti tikrovės³⁸. Pokyčiai vyko tiek išeivijoje, tiek Lietuvoje. O laiko, atstumo bei politinė siena skyrusi du pasaulius lėmė iškreiptą matymo vaizdą, desorientaciją vienas kito atžvilgiu. Jaunoji karta neapsikrėtusi sentimentais galvojo kur kas racionaliau palyginti su vyresniaisiais. Daugiau ar mažiau, bet visi įsileido į save amerikietišką kultūrą. Ina Užgiriene „Studentų gairėse“ rašė, kad jaunoji karta ima nebesijausti išeiviais, dėl prarandamo gyvybinio ryšio su Lietuvos kraštu, ir dėl dingstančio svetimumo jausmo amerikiečių tarpe³⁹.

Verta paminėti keletą silpstančio lietuviškumo požymių pavyzdžių. Apie lietuvių kalbos iškeitimą į anglų kalbą jau buvo užsiminta. Tad nesikartojant, bet siekiant iliustruoti konkrečiu pavyzdžiu šį reiškinį, pasitelkime Kęstučio Paulius Žygo „Metmenyse“ išsakytais žodžiais: „*Mūsų karta, pavyzdžiui, negali nusikeikti lietuvių kalba taip, kad sielai palengvėtų. Tai įvykdom tik anglų kalba*“⁴⁰. Lietuvių kalba daliai jaunimo nebegali būti laisvos išraiškos priemone. Kitas pavyzdys, tai nutrūkę lituanistiniai kursai Fordhamo universitete, dėl nepakankamo studentų skaičiaus (reikalaujamas minimumas 25 studentai)⁴¹. Kitas minėtinas bruožas, tai profesijų pasirinkimas. Anksčiau, lietuviams renkantis specialybes vienas iš kriterijų buvo Lietuvos ateities darbo rinkos poreikis. Tačiau toks galvojimas žinoma pasikeitė, ir studijų pasirinkimą lėmė pirmiausia individualūs siekiai, bei perspektyvos JAV⁴².

Jaunimo interesai nebeįsiteko lietuviškose rėmuose, jo žvilgsnis darėsi vis globalesnis. Jiems ėmė rūpėti Amerikos politiniai reikalai, pasauliniai įvykiai. Dalis lietuvių tapo artimi amerikos jaunimui, jautėsi pilnaverte visuomenės dalimi, tad normalu, kad juos Amerikos įvykiai jaudino, ir rodėsi aktualesni, nei lietuviškieji reikalai.

2.2 LSS vaidmuo 1940-ųjų generacijoje

Gilinantis į jaunosios lietuvių generacijos lietuvišką veiklą ir stebint lietuvių studentų tolsmą nuo lietuviybės būtina prisiminti Lietuvos Studentų Sąjungos (LSS) vaidmenį. LSS - tai

³⁸ I. Užgiriene, Šiandieninė Lietuvių studentijos kryptis, *Studentų gairės*, Nr.1, 1959, p. 14.

³⁹ Ten pat, p. 14-15.

⁴⁰ Keturiasdešimtųjų metų karta: mažumos grupė ar atsinaujinimo sąjūdis?, *Metmenys*, Nr. 11, 1966, p. 205.

⁴¹ J. Gailiūšytė, Lietuvis studentas Jungtinėse Amerikos Valstybėse, *Aidai*, Nr. 10 (1450), 1961, p. 436.

⁴² V. Gegevičiūtė, Lietuviškoji studentija išeivijoje: emprisinis studentijos veidas (Anketų analizė), *Studentų gairės*, Nr.4, 1961, p. 45

tautiniu pagrindu susikūrusi organizacija, kuri ženkliai prisidėjo prie tautiškumo stiprinimo jaunimo, studentų, tarpe. Žvelgiant į LSS veiklą, daugiausia remiantis studentų straipsniais leidinyje „Studentų gairės“, bus siekiama ne įvardinti LSS nuopelnus lietuviškoje veikloje, o įvertinti jos pajėgumą jungti lietuvius studentus lietuviškai veiklai, pastebėti pastarųjų nusiteikimus lietuviybės atžvilgiu.

LSS dėl savo struktūros, veiklos metodų buvo labai panaši į kitas amerikietiškas studentų organizacijas. Anot Inos Užgiriienės, ji tampa tik viena tarp daugelio amerikietišκών studentų organizacijų. O organizacijos siaura orientacija vien tik į lietuviškus reikalus, lemia, tai kad visą laiką vyskstantis tik lietuviškw klausimų gvildenimas tampa ne tiek idomiu, aktualiū užsiēmimu, kiek pareiga⁴³. Tik ši pareiga nėra privaloma, todėl nenuostabu, kad spaudoje pasigirsta apgailėstavimai, dėl studentų menko dalyvavimo konferencijose. 1963 metais „Studentų gairėse“ buvo išspausdinti J. Griniaus išpūdžiai apie lietuvius studentus Amerikoje. Juose užsiminta, kad: „į studentų suvažiavimo atidarymą tesusirinko apie 20 lietuvių studentų, o į baigiamąjį balių – šokius atėjo 600 (su visais svečiais)“⁴⁴. 1966 metų LSS kongreso išpūdžiai aprašyti tame pačiame studentų laikraštyje, pateikia tokį vaizdinį: „Kongresas neturėjo aiškaus tikslo ir tuo pačiu neišvydo konkrečių rezultatų. Susirinko daug jaunimo iš visų kraštų. Kiekvienas turėjo atskirą tikslą, dėl kurio čia jis atvažiavo. Vienu tikslas buvo atvažiuoti linksmi ir idomia praleisti laiką [...]. Kiti atvažiavo tikrai pasiryžę kažką išgirsti... Vienu žodžiu, buvo minia jaunų (ir senų) žmonių, susirinkus be jokios rišančios minties, kiekvienas sau“⁴⁵. Pastaroji citata, demaskuoja LSS veiklos spragas – suvažiavimo programos chaotiškumą, konkrečių tikslų neišgryninimą. Gali būti, kad minėti trūkumai prisidėjo, prie to, kad LSS suvažiavimai traukė daugelį jaunimo būtent dėl socialinių pramogų. O galbūt LSS organizacinis komitetas žinojo jaunimo pagrindinę motyvaciją dalyvavimo suvažiavimuose, todėl minėtos spragos neatrodė labai reikšmingos.

Skaitant „Studentų gaires“, neišvengiamai susidaro monotoniškas LSS kogresų vaizdas. 1960 metų 1-ajame laikraščio numeryje detalai aprašoma 9-ojo studentų suvažiavimo programa ir eiga. Netgi sąjungos steigėjų Vytauto Vardžio ir Vytauto Kavolio debatai tema „Santykiai tarp jaunimo organizacijų: bendradarbiavimas ar kova“ nebuvo intriguojantys. Kaip rašo Audrius Pykalis: „Debatai vyko abstrakčioje plotmėje ir tik labai netiesiogiai palietė kasdienius jaunimo

⁴³ I. Užgiriene, Šiandieninė Lietuvių studentijos kryptis, *Studentų gairės*, Nr.1, 1959, p. 15.

⁴⁴ J. Grinius, Lietuvos studentai (ištrauka iš „Mano viešnagė Amerikoje“), *Studentų gairės*, Nr. 40, 1963, p. 17.

⁴⁵ B. Baranauskaitė, Žvilgnis į kongresą, *Studentų gairės*, Nr. 43, 1966, p. 12-13.

*organizacijų santykius*⁴⁶. O kadangi prelengentai iš esmės buvo vienos nuomonės, tad diskusija tapo labiau semantinio pobūdžio (buvo diskutuojamas dėl terminų „konkurencija“ ir „kova“). Čia norisi pacituoti J. Griniaus žodžius apie V. Kavolį: „[...] duoti lietuviams ką nors nauja mėgina „Santara“, kalbanti dažnai visų studentų vardu. Rasti naujų idėjų – geras užsimojimas. Bet kokias teigiamas idėjas santariečiai nori pasakyti, suprasti nelengva, nes jų idėjinis šefas, vienas profesorius, turi dovaną svetimas ar savas mintis dėstyti sujauktai. Iš to susidaro drumzlinų „trejų devynerių“ įspūdis“⁴⁷.

Apie kitus pranešėjus, Audrius Pykalis kalbėjo: „Dauguma kalbėtojų pristatė tradicinę išeivijos rolę Lietuvos laisvinimo darbe, suteikdami nepaprastai didelę svarbą išeivijos laisvinimo darbui, mažai atsižvelgdami į pasaulinės politikos kryptį. Buvo mažai originalių minčių.[...] Bendrai apėmus, politinės apžvalgos minėtų prelegentų buvo daugiau jaunimą informuojančios, negu gilų moksliniai žbilgsniai į mūsų politinę situaciją“⁴⁸. Nenuostabu, kad tokioje aplinkoje išsiskyrė Jonas Mekas. Jo skaityta paskaita „Aš, Amerika ir Lietuva XX amžiaus pusėje: pervertinimas ir išpažintis“ „Studentų gairių“ apžvalginiam straipsnyje pavadinta kulminaciniu tašku. Ir būtent šiam žmogui, skirta daugiausia ovacijų, bei daugiausiai dėmesio straipsnyje. Jis reiškė artimas anarchizmui idėjas, kritikavo lietuvius išeivius dėl riboto žvilgsnio į Lietuvoje sukurtus darbus, vien todėl, kad tai pažymėta komunistinio produkto ženklų⁴⁹. Panašu, kad nuo Lietuvos tolstančiam jaunimui reikėjo, ne iš mirusiųjų bandytų prikelti tautinio atgimimo laikų herojų, o gyvo, uždegančio, originalaus, save atradusio žmogaus pavyzdžio, tikriausiai panašus į tokį galėjo būti Jonas Mekas. Deja jo nonkomformisto gyvenimiškos nuostatos prasilenkė su tradicinėmis vyravusiomis lietuvių bendruomenėse.

LSS suvažiavimuose daugiausia dalyvavo vien tik lietuviškai kalbatys studentai⁵⁰. M. Drunga užsiminė, kad: „Mokėti ir kalbėti lietuviškai buvo garbės reikalas, bent iki to 8-ojo dešimtmečio vidurio“⁵¹. Tad jaunimas prastai kalbantis lietuvių kalba būtų jautęs didelį diskomfortą. Nenuostabu, kad jie buvo pasyvus LSS veikloje. O lietuvių vis prasčiau įvaldžiusių lietuvių kalbą, kaip jau minėta, vis daugėjo.

⁴⁶ A. Pykalis, Devintą visuotinį sąjungos suvažiavimą prisiminus, *Studentų gairės*, Nr. 1 (2), 1960 p. 36.

⁴⁷ J. Grinius, Lietuvos studentai (ištrauka iš „Mano viešnagė Amerikoje“), *Studentų gairės*, Nr. 40, 1963, p. 17.

⁴⁸ A. Pykalis, Devintą visuotinį sąjungos suvažiavimą prisiminus, *Studentų gairės*, Nr. 1 (2), 1960 p. 36.

⁴⁹ Ten pat, p. 37.

⁵⁰ Pokalbis su Mykolu Drunga.

⁵¹ Pokalbis su Mykolu Drunga.

LSS nors ir buvo labai svarbi skleidžiant lietuviškas nuotaikas tarp studentijos, skatinant diskutuoti Lietuvos klausimais. Tačiau Sąjunga pati iš savęs ėmė išsikvėpti, ėmė trūkti potencialo, charizmos pritraukti lietuvių studentus. Jos rengiami kongresai labiau traukė dėl galimybės susitikti, pabendrauti, pasilinksminti, nei oficialioji dalis, kurioje buvo nagrinėjami iš metų į metus vis „aktualomo neprarandantys“ lietuviškos klausimai.

2.3 Tapatumo paieškos

“Klausiančiosios generacijos” – dviejų kultūrų generacijos - klausimai kildinami iš bandymo identifikuoti save, atrasti savo tapatumą. Tarp studentų vyravo įvairios nuotaikos: vieni nesureikšmino savo tapatumo, tiesiog gyveno amerikietiškoje visuomenėje, prie kurios jiems net prisitaikyti nereikėjo, nes ji natūraliai tapo sava. Kiti išvelgė gilų tragizmą savosios kartos egzistencijoje, nežinodami kaip save vadinti: imigrantu, tremtiniu, lietuviu, amerikiečiu. Svarstymai apie tapatumą - tai labai plačios filosofinės gelmės, jautri tema, apie kurią kalbant atviras kelias subjetyvumui. Tad galime bandyti tik apžvelgti kokie buvo bandymai atrasti save, savo tapatumą išsaugant lietuviškąjį pradą.

Tomas Remeikis suteikė pakankamai dramatišką „svetimųjų žemėje“ vardą 1940-ųjų generacijai. „Svetimas žemėje“ - tai toks žmogus, kurio būseną ir jauseną apibūdina šie T. Remeikio pacituoti, vieno jo kolegos, žodžiai pasakyti lietuvių studentams: „*Jūsų tarpe aš nesijaučiu tautos nariu! Mano tauta yra ten prie Baltijos, kurią aš tik pro miglas prisimenu ir apie kurią aš labai mažai žinau*“⁵². Anot T. Remeikio „*Sąlyčio stoka su savo tauta neleidžia išvystyti ir priklausomumo jausmo lietuvių tautai*“⁵³, todėl toks žmogus tampa „svetimas žemėje“. Visgi pirmoji citata perša ir šiek tiek kitokią interpretaciją: sąlyčio stoka, neatrandančiam savo vietos, savo tapatumo žmogui, nebūtinai trukdo, netgi priešingai - įkvepia tapatinimuisi su Lietuva. Dėl glaudaus santykio nebuvimo Lietuva gali būti visiškai laisvai kiekvieno individo kuriamas vaizdinys, kuris bus kur kas priimtinesnis, nei vyresniųjų sukurtas lietuviškas pasaulis Amerikoje, nei amerikietiška aplinka. Lietuva gali tapti metafizine erdve į

⁵² T. Remeikis, „Svetimi žemėje“, *Studentų gairės*, Nr. 1 (2), 1960, p. 25.

⁵³ Ten pat, p. 25.

kurią bandoma pabėgti nuo supančios netenkinančios realybės. Tai bandymas per tapatinimąsi su tolima Lietuva atrasti save patį.

Išeivijos lietuvių jaunosioms kartoms būtinas naujas tapatumo apibrėžimas. Nes, remiantis Kęstučio Skrupskelio žodžiais, nebeįtikina, nei gimimo, nei kalbos kriterijai, abejone kelia ir tautinio charakterio universalus pritaikymas. Lietuvybė tampa asmeninis apsisprendimas. Lietuvio sąvokai būtinas dinamiškas elementas, kuris apsaugotų nuo tapimo „*archeologine liekana*“⁵⁴. Tad tapatumo supratimas kinta, bandoma lietuviškumui suteikti minėtą dinamišką elementą. Buvusi priklausomybė nuo žemės pakeičiama priklausomybe nuo kitų žmonių. Tokiu atveju, anot A. Sužiedėlio: „*tapatybė vystosi įrodant savo vertę kitam žmogui, taigi atvirumu*“⁵⁵. Čia ir slypi iššūkis, nes apibrėžimas savęs per santykį su kitais žmonėmis, yra kur kas komplikuočiau, nei tapatumas nurodytas geografinės vietos.

Ieškoma lietuviybės įprasminimo, tad iškeliami lietuviybės pasauliniuose rėmuose idėja. J. Grinius dar 1962 metais „Aiduose“ rašė: „*[...]nereikia lietuvių kultūros uždaryti siauruose „parapiniuose“ rėmuose. Iš tikrųjų lietuvių kultūra yra europinė kultūra [...]*“⁵⁶. Jis Europos kultūra iškėlė aukščiau amerikietiškosios. Skatino vykti studentus į Europą, ten pastudijuoti, pagyventi keletą metų. J. Griniaus manymu europietiškos kultūros pasisėmęs studentas, kur kas pranašesni už „gryną“ amerikietį. Ina Užgirienė kalbėdama apie lietuvių studento įsiliejimą į Amerikos studentijos tarpą, išskyrė lietuvių studentų europietišumą, kai pranašumą, kuris deja sparčiai prarandamas suartėjant su amerikietiška kultūra⁵⁷. Į Europą buvo žiūrima jaučiant stiprią simpatiją, todėl pirmiausia tapatinimasis su jos kultūra, priimant lietuviškumą kaip neatsiejamą jos dalį, galėjo būti labai patrauklus kelias ieškant savojo pagrįsto tapatumo. A. Sužiedėlis dėstė artimas mintis J. Griniui: „*Šio amžiaus ir ateities glaudžiame pasaulyje prasmė būti lietuviu iš tikrųjų tėra tada, jei ta tautinė būseną suvokiama kaip tik pasauliniuose rėmuose ne siaurame atsiribojime ir užsidaryme*“⁵⁸. Septintajame dešimtmetyje sklandant jaunimo pacifistinėms nuotaikoms, A. Sužiedėlis žvelgdamas Lietuvos ateities viziją, kalbėjo, kad jaunas žmogus nepateisintų didžiųjų pasaulio valstybių susirėmimo, karinės katastrofos pasekmių. Todėl jis svarsto apie Lietuvos vaizdinį, kuris nereikalautų „*vienkartinio laimėjimo*“, „*garbingos pergalės*

⁵⁴ K. Skrupskelis, *Kas mes esame: „Aš esu lietuvis, nes aš manau, kad esu lietuvis“*, Studentų gairės, Nr. 1(2), 1960, p. 20-22.

⁵⁵ A. Sužiedėlis, Lietuvių jaunimas pasaulio idėjų tėkmėje, *Aidai*, Nr. 7 (192), 1966, p. 298-299.

⁵⁶ J. Grinius, Lietuviai studentai ir jų vyresnieji Jungtinėse Amerikos Valstybėse, *Aidai*, Nr. 3 (148), 1962, p. 105.

⁵⁷ I. Užgirienė, Šiandieninė Lietuvių studentijos kryptis, *Studentų gairės*, Nr.1, 1959, p. 16

⁵⁸ A. Sužiedėlis, Lietuvių jaunimas pasaulio idėjų tėkmėje, *Aidai*, Nr. 7 (192), 1966, p. 300.

mūšio”, o būtų taikus: *“Sunku gali būti priimti viziją tokios nepriklausomybės ir tokios laisvės, kuri gal reikštų kultūrinę autonomiją, ar dar kitokio pobūdžio santykį didesnėje tautų šeimoje”*⁵⁹. Lietuva, jo manymu, galėtų būti matoma, kaip laidas skirtingų kultūrų žmones suartinti, šalis, kurioje puoselėjama platesnės tautų šeimos gerovė⁶⁰.

Jaunimas stebėjo pasaulinius įvykius, nuotaikas, bandė racionaliai vertinti Lietuvos padėtį pasauliniame kontekste. Todėl Lietuvos ateities vaizdiniai nebūtinai sutapo su tėvų. Keitėsi jaunosios kartos tapatybės supratimas, nes tradicinis nebepasiteisno. Dvejojančiam, nepriimančiam tradicinio tapatybės supratimo, lietuviškumą tampa asmeniniu apsisprendimu. Siekiama jai suteikti svarumo, pagrįstumo perkeltant lietuviško identiteto supratimą į globalų kontekstą.

2.3.1 A. Mickevičiaus ir L. Mockūno pokalbis su Aleksandru Česnavičiumi

„Studentų gairėse“ pasirodęs šaržuotas Adomo Mickevičiaus ir Liūto Mockūno pokalbis su Lietuvos Leninistinės Komunistinio Jaunimo Sąjungos pirmuoju sekretoriumi Aleksandru Česnavičiumi yra dar vienas puikus šaltinis inspiruojantis svarstymus apie 1940-ųjų kartos jaunas, lietuviškojo tapatumo paieškas.

Studentai susitikę su sekretoriumi atskleidė tam tikrus svarstymus apie savo pačių lemtį, bei lietuviškumą: *“Mes žinome ir suprantame, kad mūsų laukia nutautėjimas bei išsiliejimas į amerikietišką masę. Mes jau dabar dalinai esame amerikiečiai. Toks jau yra mūsų kartos likimas. [...] Šiai kartai: “Lietuviškumą yra žmogiška tapatybė su savo kartos broliais, kurie buvo panašaus likimo sujungti ir kuriuos riša savitarpio supratimo saitai”*⁶¹. Trumpai tariant, mintis pakankamai aiški: nutautės karta bus prarastas ir lietuviškas tapatumo jausmas, o nutautėjimas neišvengiamas. Šis tapatumo supratimas tradicinis ir labiau būdingas vyresniajai kartai, kuri tokios baigties bijodama “lietuvino jaunimą”. Cituoti žodžiai vargiai atspindi jaunosios kartos požiūrą. Jeigu lietuviškumas būtų suprastas kaip toks trapus ir laikinas, netgi menkavertis dalykas, vargu ar jis būtų sukėlus tiek daug svarstybų, ir tiek pasimetimo jaunųjų lietuvių galvojimuose. Išeiviškoje aplinkoje norint suderinti lietuviškumą su savo individualiomis vertybėmis

⁵⁹ Ten pat, p. 302.

⁶⁰ Ten pat, p. 302.

⁶¹ A. Mickevičius ir L. Mockūnas, Šakny: ilgo dialogo pradžia, *Studentų gairės*, Nr. 2 (3), 1960, p. 13-14.

(kurias amerikietiška aplinka įtakojo) neišvengiamai tautinis tapatumo supratimas turėjo evoliucionuoti, įgauti gilesnę dvasinę, filosofinę prasmę. „Studentų gairėse“ straipsnio „Dirbtinų daiktų šešėliai“ autorius rašo, kad: „*mūsų tikrovės supratimas apsiriboja matomų dalykų ir jų atvaizdų pasauliu. Mes dar tebegyvename vaizduotės ir tikėjimo pasaulyje ir nebepajėgiame pasiekti aukštesniųjų tikrovės supratimo laipsnių*“. [...] *Gilesnis egzistencinio klausimo, kuriame tautiškumas yra neatskirama dalis, analizavimas, turėtų būti mūsų visų pastanga*“⁶². Panašu, kad A. Mickevičiaus ir L. Mockūno žodžiai pasidengė šiuo paviršutiniškumu. Toliau jie kalba: „*Trumpai drūtai – komunizmas yra mūsų šiuolaikinės padėties didžiausias kaltininkas ir kas svarbiau - jis yra pastojęs kelių mūsų bendradarbiavimui su tauta. Vienintelis mums atviras kelias į tautą yra per komunistinę ideologiją kuri mums nėra priimtina, nes mes tapome suformuoti kitokių gyvenimo sąlygų bei pažiūrų į gyvenimą*“. Išgirdus tokius žodžius nejučiomis kyla mintis, kad jų autoriai svetimų rankų suformuoti maži žmogeliai, kurie prie savo brandos, vertybių kūrimo neprisidėjo. Prieš ką tuomet galima maištauti? Iš kur kyla, jų minėtas, kartos pasimetimo jausmas? Edvardas Kaminskas „*Studentų gairėse*“ svarsto: „*Mūsų dialogo dalyviai parodo save ideologiniai labai neturtingais žmonėmis. Jie tapo (atrodo, nori nenori) suformuoti „kitokių gyvenimo sąlygų bei pažiūrų į gyvenimą“ ir, jaučiama, kad vienintelis rezultatas šios formacijos yra tas, kad prieš tas gyvenimo sąlygas ir pažiūras į gyvenimą buvo pakeltas maištas ir karta tapo „pasimetusi*“. Negi tai visa tiesa? Negi esame atmetę viską išskyrus vieni kitų kompaniją? Negi neturime jokių vertybių už kurias stovime? Galbūt todėl ir autorių maištas atrodo toks anemiškas“⁶³. Neįtikina A. Mickevičiaus ir L. Mockūno silpna laikysena ir minties gylio stokojantys pasisakymai, kurie labiau primena emocijos pagautą momentą, pasimetimą ir eksromptinį atsakymą į A. Česnavičiaus išsakytą nuomonę apie išeiviją: „*Jie mums nereikalingi. Nupjaukime juos kaip sudžiuvusią šaką!*“⁶⁴.

Vargu ar A. Mickevičius ir L. Mockūnas patys galėjo nejausti savo pasisakymų silpnumo, tad labai tikėtina, kad jie suprimityvino ir savo nuožiūra pritaikė atsakymus pašnekovui A. Česnavičiui. Gali būti, kad pastarieji netgi siekė akcentuoti savo vis artimesniu tampantį santykį su amerikietiška kultūra, ir susvetimėjimą su lietuviškąja, norėdami save parodyti jau nebepriklausomus nuo Lietuvos: ši „nudžiuvusi šaka“ jau prigijo kitoje aplinkoje, tad nupjovimas jai nebėra mirtinas. Galbūt netgi norėdami sudaryti nepavojingo Lietuvai

⁶² Dirbtinų daiktų šešėliai, *Studentų gairės*, Nr.2(3), 1960, p. 3.

⁶³ E. Kaminskas, Monologas apie „Nudžiuvusios šakos“ generaciją, *Studentų gairės*, Nr.4, 1961, p. 73.

⁶⁴ A. Mickevičius ir L. Mockūnas, Šaknys: ilgo dialogo pradžia, *Studentų gairės*, Nr. 2 (3), 1960, p. 13.

elemento įspūdį – mes nebekovojame už Lietuvos laisvę, nes mes nebesijaučiame pilnaverčiai lietuviai,- ir tikėdamiesi priartėti prie Lietuvos. Šią versiją patvirtintų jų žodžiai apie nuoširdaus bendravimo troškimą su Lietuva. Tačiau išsakytas šiurkštus kaltinimas komunizmui prie bandymo užmegzti bendradarbiavimą neprisidėtų, tad šioje vietoje kol kas tenka padėti klaustuką. Visgi labai panašu, kad dviejų lietuvių sukurtas savo kartos vaizdas papasakotas A. Česnavičiui galėjo būti gudrus blefas.

Nepaisant, tikrųjų pokalbio tikslų yra įdomu tai, kad į straipsnio išprovokuotą E. Kaminsko kritiką, reaguoja “Studentų gairių” redakcija. Kuri didžiausiu priekaištu įvardina tai, kad autoriai (A. Mickevičius ir L. Mockūnas) : *”nepastatė prieš komunizmą ideologinio atkirčio”*. Jeigu jie pastatyti negalėjo todėl, kad jaunoji karta nepriėmė *“politinės vadovybės išėivijos misijos apibrėžimo”*, tuomet reiškia, kad ji neturėjo *“dialektinės antitezės komunistui”*, tad pasakymas, kad ši karta “pasimetusi karta”, anot redakcijos, yra teisingas. Kitas “Studentų gairių” redakcijos teiginys parodo, kad herojiškos misijos atgarsiai buvo įsibrovę į jaunosios kartos aplinką: *”Mūsų kovoje prieš komunizmą mes buvome ir esame dar per daug emociniai nusiteikę, iracionalūs. [...] Galbūt išėivijos didi tragedija yra tame, kad ji akiai kovodama prieš komunizmą, neįstengė išugdyti politiniai sąmoningo, moksliniai kompetetingo ir misijonieriškos, veiksmingos jaunosios, prieš komunizmą kovojančios, kartos”*⁶⁵. 7-ojo dešimtmečio studijos kartoje vieni “kovoja”, kiti “pasimetę maištininkai” ar “blefo meistrai”. E. Kaminskas A. Mickevičiaus ir L. Mockūno maištą pavadina „žliumbimu“. Kritikos autorius teigė, kad pasimetęs žmogus gali būti visą savo egzistenciją, anot jo, svarbiausia nelikti naiviam⁶⁶: *„Brendimo procesas turės pasibaigti, „pasimetusi karta“ turės surasti save. Ar ji liks „neįleidusi giliai savo šaknų“ [...], ar taps ji „nudžiuvui šaka“?*⁶⁷ – klausia E. Kaminskas.

1940-ųjų karta turėjo atrasti save, ir tam reikėjo grįžti iš pasimetimo būsenos. Praėjo daugiau nei 40 metų nuo nagrinėjamo laikmečio, „klausiančiosios generacijos“ atstovai atrado savo kelią ir atrado (arba ne) savo santykį su lietuvių, klausimai jau seniai turėjo būti atsakyti. Šiame darbe mes bandėme pažvelgti į jų pasimetimo, atsakymų ieškojimo laiką. Kokie atsakymai buvo atrasti ir kaip pritaikyti gyvenime - tai kita plati tema.

⁶⁵ “Studentų gairių” redakcijos pastaba po str. E.Kaminsko, Monologas apie „Nudžiuvusios šakos“ generaciją, *Studentų gairės*, Nr.4, 1961, p. 78.

⁶⁶ E. Kaminkas, Monologas apie „Nudžiuvusios šakos“ generaciją, *Studentų gairės*, Nr.4, 1961, p. 76.

⁶⁷ Ten pat, p. 77.

IŠVADOS

1. Kartų konfliktas buvo itin ryškus dėl susidūrusių per daug skirtingų polių: tai jaunųjų lietuvių pasaulis, kuriame vis dar saugomas lietuviybės krislas, bet kartu įsiskverbusios amerikietiško gyvenimo nuotaikos ir senųjų lietuvių susikurta Lietuva Amerikoje su griežtomis tautinėmis taisyklėmis, vertybėmis ir ateities misija numatyta vaikams. Vyresnioji generacija jaunųjų akimis buvo uždara, sustingusi, atitrūkusi nuo realaus pasaulio, paviršutiniška atrodė jų skelbiama meilė „Lietuvai“. Vyresnieji neigiamai vertino jaunosios kartos pasyvumą lietuviškoje veikloje, amerikietiškos kultūros perimamumą. Vyresnioji karta suprato, kad išorės įtaką yra neišvengiama, todėl norint pritraukti jaunimą yra būtina, kad jie jaustų motyvaciją, veiklos pagrįstumą, „lietuviškų“ darbų apčiuopiamą naudą. Vyresniųjų tarpe buvo ir radikalių pažiūrų atstovų, kurie siūlė griežtus metodus jaunimui išlaikyti.

1. Lietuvių jaunimas vangiai jungėsi į vyresniųjų gretas darbui dėl lietuviybės. Jaunoji karta abejojo tokių darbų prasme ir aktualumu. Vyresniųjų konservatyvios pažiūros ir stiprus spaudimas kėlė priešingą reakciją – jaunimas traukėsi. Jaunoji karta jautėsi pakankamai sava Amerikos visuomenėje, todėl amerikietiškos nuotaikos juos stipriai įtakojo ir palietė. Jaunimas matė globalų kontekstą, stebėjo pasaulio įvykius, todėl dauguma neprisiėmė tėvų - “didvyriškos Lietuvos vadavimo” - misijos. Lietuviškos organizacijos (LSS) stokojo charizmos ir originalumo, aktualumo – to, kas galėtų mąsinti lietuvišką jaunimą.

3. “Klausiančiosios generacijos” atstovai turėjo galimybę savyje sutalpinti dvikultūrį elementą. Tie, kurie nesugebėjo jo suderinti pasirinko vieną. Tradicinis lietuviybės supratimas nebeįtikino, todėl tie asmenys, kurie bandė derinti lietuviškąjį ir amerikietiškąjį elementą išgyveno galias svarstybas dėl savo tapatumo. Kiekvienas ieškojo individualios lietuviybės sampratos. Lietuviybė tampa asmeniniu apsisprendimu, nebe neginčijama duotybė. Jaunimo akimis Lietuva matoma globaliame kontekste, kaip Europos kultūros šalis.

LITERATŪROS IR ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Literatūra:

1. Maceina A. , *Asmuo ir istorija*, Chicago, 1981;

Publikuoti šaltiniai:

2. Almenas K., Ponas Rutkauskas (ištrauka iš “Keturių Generacijų”), *Studentų gairės*, Nr. 4, 1961, p. 64-70;
3. Baranauskaitė B., Žvilgnis į kongresą, *Studentų gairės*, Nr. 43, 1966, p. 12-14;
4. Čižiūnas V., Jaunimo problema lietuviškoje išeivijoje, *Aidai*, Nr. 1 (186), 1966, p. 1-6;
- 5. [Nežinomas autorius], Dirbtinų daiktų šešėliai, *Studentų gairės*, Nr.2(3), 1960, p.3;
6. Drunga M., Studentų suvažiavimas ir radikali lietuviybė, *Metmenys*, Nr. 15, 1968, p. 187-190;
7. Gailiušytė J., Lietuvis studentas Jungtinėse Amerikos Valstybėse, *Aidai*, Nr. 10 (1450), 1961,p. 431-436;
8. Gegevičiūtė V., Lietuviškoji studentija išeivijoje: empirinis studentijos veidas, *Studentų gairės*, Nr. 4, 1961, p. 45-79;
9. Greimas A. J., Kasdieniško gyvenimo heroizmas, *Metmenys*, Nr.8, 1969, p. 134-136;
10. Grinius J., Lietuviai studentai ir jų vyresnieji Jungtinės Amerikos Valstybėse, *Aidai*, 1962, Nr. 3 (148), p. 104-110;
11. Griniaus J., Lietuvos studentai (ištrauka iš „Mano viešnagė Amerikoje“), *Studentų gairės*, Nr. 40, 1963, p. 17-20;
12. Mockus K., Jaunimo problemos, *Aidai*, Nr.2(147), 1962, p.91-94;
13. Nagys H., Jaunimo reikšmė tautoj ir išeivijoje, *Aidai*, Nr. 7 (192), 1966, p. 292-295;
14. Kaminskis E. , Monologas apie „Nudžiuvusios šakos“ generaciją, *Studentų gairės*, Nr.4, 1961, p. 71-78;
15. V. Kavolis, Generacijų tikrovė, *Nepriklausomųjų kelias: publicistikos straipsniai (1951-1965)*, sudarė A. Aleksandravičius ir D. Dapkutė, Versus Aureus, 2006.
16. Kavolis V., Generacijų santykis, *Nepriklausomųjų kelias ...*, p. 71-72;
17. Kavolis V., Jaunojo akademinio dilema, *Nepriklausomųjų kelias ...*, p. 23-27;
18. Kavolis V., Studentiškos veiklos perspektyvos, *Nepriklausomųjų kelias ...*, p. 32-37;

19. Keturiasdešimtųjų metų karta: mažumos grupė ar atsinaujinimo sąjūdis?, *Metmenys*, Nr. 11, 1966, p. 200 - 207;
20. Lozoraitis S. Jr., Žvilgsnis į pavergtąją Lietuvą, *Aidai*, Nr.7 (192), 1966, p. 310-318;
21. Mickevičius A. ir Mockūnas L., Šaknys: ilgo dialogo pradžia, *Studentų gairės*, Nr. 2 (3), 1960, p. 10-14;
22. Pykalis A., Devintą visuotinę sąjungos suvažiavimą prisiminus, *Studentų gairės*, Nr. 1 (2), 1960, p. 33-35;
23. Remeikis T., „Svetimi žemėje“, *Studentų gairės*, Nr. 1 (2), 1960, p. 23-25;
24. Skrupskelis K., *Kas mes esame: „Aš esu lietuvis, nes aš manau, kad esu lietuvis“*, *Studentų gairės*, Nr. 1(2), 1960, p. 20-23;
25. „Studentų gairių“ redakcijos pastaba po E.Kaminko straipsniu, Monologas apie „Nudžiuvusios šakos“ generaciją, *Studentų gairės*, Nr.4, 1961, p. 78;
26. Sužiedėlis A., Lietuvių jaunimas pasaulio idėjų tėkmėje, *Aidai*, Nr. 7 (192), 1966, p. 297-302;
27. Užgiriene I., Šiandieninė Lietuvių studentijos kryptis, *Studentų gairės*, Nr.1, 1959;
28. Vygantas V., Individas vertybių sankryžoje, *Dienos tarp dangoraižių*, jubiliejinis leidinys, Chicago, 1957, p. 12-26;
29. Zubras A., Atramos beieškant, *Metmenys*, Nr. 13, 1967, p. 169-191.

Internetinės laikmenos:

30. Raudonytė D., *Intelektualinės lietuvių studentų išeivijoje organizavimosi problemos: Lietuvių studentų sąjunga XX a. 6-7 dešimtmečiuose*
http://www.iseivijosinstitutas.lt/var/uploads/file/Dianos_Raudonytes_2009.pdf [žiūrėta: 2012 04 20];
31. Varsackytė R., *Generacijų santykiai intelektualinėje egzilio istorijoje*,
<http://www.iseivijosinstitutas.lt/get.php?f.387> [žiūrėta 201-04-20].